

बार्हस्पत्यो भरद्वाजः। मित्रावरुणौ। त्रिष्टुप्

विश्वेषां वः सतां ज्येष्ठतमा गीर्भिर्मित्रावरुणा वावृधध्यै।

सं या रश्मेव यमतुर्यमिष्टा द्वा जनाँ असमा बाहुभिः स्वैः ॥ ६.०६७.०१

स्नेहाधिदेवता मित्रः। ऋताधिदेवता वरुणः। तयोरियं स्तुतिः। विश्वेषाम्- सर्वेषाम्। सताम्- साधूनाम्। ज्येष्ठतमा- मुख्यतमौ। मित्रावरुणा- मित्रावरुणौ। वः- युवाम्। वावृधध्यै- वर्धयितुम्। प्रवृत्तोस्मि। यमिष्टा- अतिशयेन यन्तारौ। या- यौ। द्वा- द्वौ। असमा- असमानौ। रश्मिव- रश्मिरिव। स्वैः- स्वकीयैः। बाहुभिः। जनान्- विशः। सं यमतुः- संयच्छतः। तौ। ॥१॥

इयं मद्वां प्र स्तृणीते मनीषोप प्रिया नमसा बर्हिरच्छ।

यन्तं नौ मित्रावरुणावधृष्टं छर्दिर्यद्वा वरूथ्य सुदानू ॥ ६.०६७.०२

इयम्- एषा। मनीषा- धीः। वाम्- युवाम्। प्र स्तृणीते- प्रच्छादयति। प्रिया- प्रियौ। नमसा- वन्दनेन। बर्हिः- यज्ञम्। अच्छ- अभिलक्ष्य गच्छति। नः- अस्मभ्यम्। सुदानू- शोभनदानसम्पन्नौ। मित्रावरुणौ। अधृष्टम्- अप्रधृष्यम्। छर्दिः- गृहम्। वाम्- युवयोः। वरूथ्यम्- श्रेष्ठम्। यन्तम्- यच्छतम् ॥२॥

आ यातं मित्रावरुणा सुशस्त्युप प्रिया नमसा हूयमाना।

सं यावप्नःस्थो अपसेव जनाञ्छुधीयतश्चिद्यतथो महित्वा ॥ ६.०६७.०३

प्रिया- प्रियौ। मित्रावरुणा- मित्रावरुणौ। नमसा- वन्दनेन। हूयमाना- आहूतौ। सुशस्ति- शोभनसंशनं। उप। आ यातम्- आगच्छतम्। यौ। अप्रस्थः- कर्मशीलः। अपसेव- स्वकर्मणेव। श्रुतीयतः- श्रुतिकामान्। जनान्। महित्वा- स्वमहिम्ना। सं यतथः- संयच्छथः ॥३॥

अश्वा न या वाजिना पूतबन्धू ऋता यद्गर्भमर्दितिर्भरध्वै।

प्र या महि महान्ता जायमाना घोरा मर्तीय रिपवे नि दीधः ॥ ६.०६७.०४

यौ । अश्वा- तुरगौ । न- इव । वाजिनौ- गतिमन्तौ । पूतबन्धू- पवित्रसहायकौ । ऋता-
प्रकृतिनियतिसत्यभूतौ । गर्भ- स्वगर्भतया । अदितिः- अखण्डप्रकृतिः । भरघ्यै- दधार । या- यौ ।
महि महान्ता- महतोपि महत्तरौ । जायमाना- उद्भूतौ । रिपवे- शत्रवे । मर्त्याय । घोरा- घोरौ । नि
दीधः- अदितिरधारयत् ॥४॥

विश्वे यद्वा मंहना मन्दमानाः क्षत्रं देवासो अदधुः सजोषाः ।

परि यद्भूथो रोदसी चिदुर्वी सन्ति स्पशो अदब्धासो अमूराः ॥ ६.०६७.०५

वाम्- युवाम् । मंहना- महत्त्वेन । मन्दमानाः- तुष्टाः । सजोषाः- सहृदयाः । विश्वे- सर्वे । देवासः-
देवाः । क्षत्रम्- वीर्यम् । अदधुः- धृतवन्तः । यत्- यदा । उर्वी- विस्तृते । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ ।
परि भूथः- परिभवथः । तदा युवयोः । स्पशः- रश्मयः । अदब्धासः- अहिंस्याः । अमूराः-
विदुषश्चरन्ति ॥५॥

ता हि क्षत्रं धारयेथे अनु द्यून्हेथे सानुमुपमादिव द्योः ।

दृहो नक्षत्र उत विश्वदेवो भूमिमातान्द्यां धासिनायोः ॥ ६.०६७.०६

ता- तौ । हि- खलु । क्षत्रम्- क्षत्रियधर्मम् । धारयेथे । उपमादिव- स्थूणेव । द्यून्- दिवसान् । अनु-
अनुसृत्य । द्योः- दिवः । सानुम्- उच्छ्रितप्रदेशम् । दृहेथे- दृढीकुरुतम् । नक्षत्रः- अन्तरिक्षे व्याप्तः
स्वयमेव नक्षत्रभूतो वा । विश्वदेवः- सूर्यः । दृहः- दृढः सन् । आयोः- मनुष्यस्य । धासिना-
हव्येन । द्यां भूमिम्- द्यावापृथिव्यौ । आ अतान्- विस्तृतवान् ॥६॥

ता विग्रं धैथे जठरं पृणध्या आ यत्सद्भ्यः सभृतयः पृणन्ति ।

न मृष्यन्ते युवतयोऽवाता वि यत्पयो विश्वजिन्वा भरन्ते ॥ ६.०६७.०७

यत्- यदा । सभृतयः- युष्मद्भृत्यभूताः । सद्भ्यः- यजनदेशम् । आ पृणन्ति- आपूरयन्ति । तदा ।
ता- तौ । विग्रम्- मेधाविनम् । जठरम्- स्वोदरमित्याधिभौतिके ।
उदरोपलक्षितहृदयमित्याध्यात्मिके । सीदन् वनस्य जठरे पुनानः, भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्चसो दिवे

दिवे सहुरिः स्तन्नबाधित इत्यादिषु मन्त्रेषु जठरशब्दस्य मध्यभाग इति लक्षणया सारः स्वरूपं हृदयमिति वार्थः । हूयमानः- अस्माभिराहूतः । पृणध्या- पूरयितुम् । धैथे- धारयथः । विश्वजिन्वा- सर्वप्रीणयितारौ । यत्- यदा । पयः- उदकम् । भरन्ते- तदा । अवाताः- अशुष्काः । युवतयः- नद्यः । त्वदनुगृहीताः । न । मृष्यन्ते- अभिभूयन्ते ॥७॥

ता जिह्या सदमेदं सुमेधा आ यद्वा सत्यो अरतिर्ऋते भूत् ।

तद्वा महित्वं घृतान्नावस्तु युवं दाशुषे वि चयिष्टमंहः ॥ ६.०६७.०८

ता- तौ । जिह्या- वाचा । सदम्- सदा । सुमेधाः- सुप्राज्ञाः । इदम्- एतज्जीवोदकं याचते । ऋते- प्रकृतिनियत्यां निमित्तायाम् । वाम्- युष्मदीयः । सत्यः । अरतिः- रागरहितः । भूत्- अभूत् । घृतान्नौ- हे पूतनवनीतोपलक्षितपूतावगमनग्राहिणौ । तत् । वाम्- युवयोः । महित्वम्- माहात्म्यम् । अस्तु- भवतु । दाशुषे- दात्रे । युवम्- युवाम् । अंहः- अघम् । वि चयिष्टम्- विनाशयतम् ॥८॥

प्र यद्वा मित्रावरुणा स्पूर्धन्प्रिया धाम युवधिता मिनन्ति ।

न ये देवास ओहसा न मर्ता अयज्ञसाचो अप्यो न पुत्राः ॥ ६.०६७.०९

ये । देवासः- देवाः । ओहसा- वहनसाधनेन भवन्ति ते न मिनन्ति । मर्ताः- मर्त्याः । अयज्ञसाचः- अयज्ञाश्च न मिनन्ति । ये । अप्यः- कर्मशीलाः । पुत्राः- प्रीणयितारस्ते न मिनन्ति । मित्रावरुणा- मित्रावरुणौ । युवधिता- युवाभ्यां धृतानि । वाम्- युवयोः । प्रिया- प्रियाणि । धाम- धामानि । स्पूर्धन्- स्पर्धमाना एव । प्र- प्रकर्षेण । मिनन्ति- हिंसन्ति । तस्मात्तान् विनाशयतमिति पूर्वोणान्वयः ॥९॥

वि यद्वाचं कीस्तासो भरन्ते शंसन्ति के चिन्निविदो मनानाः ।

आद्वा ब्रवाम सत्यान्युक्था नकिर्देवेभिर्यतथो महित्वा ॥ ६.०६७.१०

यत्- यदा । कीस्तासः- मेधाविनः । वाचम्- मन्त्रम् । भरन्ते- धारयन्ति । तदा । केचित् । मनानाः- अर्थावबोधकाः । मन अवबोधने । निविदः- विदुषः । शंसन्ति- अर्थं शंसन्ति । आत्- तथा सति ।

सत्यानि- सत्यान् । उक्था- मन्त्रान् । ब्रवाम- वदाम । महित्वा- स्वमाहात्म्येन । देवेभिः-
इतरैर्देवैः । नकिः- न । यतथः- गच्छथः ॥१० ॥

अवोरित्था वा छर्दिषो अभिष्टौ युवोर्मित्रावरुणावस्कृधोयु ।

अनु यद्गावः स्फुरान्जिप्यं धृष्णुं यद्रणे वृषणं युनजन् ॥ ६.०६७.११

मित्रावरुणौ । यत्- यदा । गावः- मन्त्राः । अनु स्फुरान्- अनुस्फुरेयुः । ऋजिप्यम्- ऋजुगमनम् ।

धृष्णुम्- शत्रुधर्षकम् । वृषणम्- वर्षकं सोमं रसम् । रणे- रमणे । युनजन्- यजमाना युञ्ज्युः । तदा ।

इत्था- इत्थम् । अवोः- रक्षकयोः । युवोः- युवयोः । अभिष्टौ- अभ्येषणे । वाम्- युवयोः । छर्दिषः-

देहं गृहम् । असकृधोयु- अविच्छिन्नं भवति ॥११ ॥